

CONTRIBUȚII ASCETICO-MISTICE CREȘTINE: SFÂNTUL IOAN CASIAN (II)¹

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” – Iași

Patima „îmbuibării stomacului” și lupta împotriva ei

Enunțând principiul potrivit căruia „numai atâta hrană să-și îngăduie fiecare, câtă, cu chibzuința rece a înfrânării, va fi găsit că-i este de ajuns pentru a trăi, nu câtă îi cere pofta”², Sfântul Ioan Casian dă dovadă de real discernământ duhovnicesc, apreciind că mâncărurile care contribuie la păstrarea sănătății trupului și a echilibrului vieții, atunci când sunt folosite cumpătat, nu sunt o primejdie pentru curăția morală³. Ceea ce le face rele este abuzul de ele, după cum și ceea ce întinează afectul sau nevoia firească de nutriție este folosirea ei, fie prin satisfacere exagerată, fie prin lipsirea trupului de hrana necesară unei vieți sănătoase, în plan biologic, și armonioase, în plan spiritual. Este un adevăr îndeobște cunoscut că șubrezenia trupului împiedică adesea sufletul către o viață înaltă, bazată pe aspre nevoințe fizice, după cum boala sufletului și, în mod deosebit, păcatul îmbolnăvesc și trupul și întreaga ființă umană.

Sfântul Părinte identifică trei forme generale ale patimii lăcomiei pântecelui sau îmbuibării stomacului:

¹ Prima parte a studiului a fost publicat în Revista „Teologie și viață”, seria nouă, anul XCIV (2012), nr. 1-4, pp. 101-119.

² Sfântul Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești. Cartea a cincea: Despre du-bul lăcomiei*, în Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese*, traducere de Prof. Vasile Co-jocaru și Prof. David Popescu, prefață, studiu introductiv și note de profesor Ni-colae Chițescu, în col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 57, EIBMBOR, București, 1990, p. 167.

³ *Ibidem*.

- faptul de a mânca înainte de ora fixată prin program;
- setea de a afla plăcere în umplerea stomacului, prin înfulecarea, îngurgitarea lacomă a oricărei mâncări;
- dorința de a consuma mâncăruri alese și scumpe⁴.

Mai pe larg, Sfântul Părinte descrie formele lăcomiei la mâncare și băutură, astfel: „Trei sunt, într-adevăr, felurile de lăcomie ale pântecelui: una care îl silește să o ia înaintea orei regulate pentru masă, alta care se mulțumește doar cu umplerea și încărcarea pântecelui cu orice fel de bucate, a treia care umblă după mâncăruri mai rare și, deci, mai pretențioase”⁵.

Data fiind legătura dintre patima aceasta și cea a trândăviei, pe de o parte, și dintre cele două și desfrânare, Sfântul Ioan recomandă înfrânarea de la mâncare, băutură și somn sau, precum el însuși spune, „trebuie să retezate aceste necumpătări, cu aceeași grabă cu care trebuie stârpită patima curviei”⁶. Paza trupului și a simțurilor în privința hranei sau a alimentației presupune, în viziunea sa, oarecum diferită de recomandările dietologilor și nutriționiștilor contemporani, respectarea strictă a orelor de masă, fără a se consuma mâncare sau băutură în afara lor, pentru că, întrebă tot el: „Cine n-a fost în stare să-și înăbușe poftele fără măsură ale pântecelui, cum va putea să-și stingă clocotul poftii trupesti? Și cine n-a izbutit să-și potolească patimile puse în văzul tuturor și ușor de supus, cum va fi în măsură să le înfrângă, prin cărma propriei judecăți, pe cele ascunse și care ard dinăuntru, fără ca cineva din noi să fie martor?”⁷.

Remediul general pe care îl propune Sfântul Părinte împotriva lăcomiei la mâncare și băutură îl constituie „contemplarea divină”⁸,

⁴ Manualele clasice de Spiritualitate ortodoxă au sintetizat formele generale ale acestei patimi, astfel: „căutarea mâncărilor fine, gustoase și care, adesea, solicită un efort deosebit în prepararea lor; și căutarea mâncărilor multe, a cantităților mari de hrană”. Cea dintâi formă este socotită „plăcerea gurii, a gustului”, și cea de a doua „plăcerea pântecelui”. Cf. Jean-Claude Larchet, *Terapeutică bolilor spirituale*, în românește de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2001, p. 129.

⁵ Sfântul Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești. Cartea a cincea...*, p. 177.

⁶ *Ibidem*, p. 175.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 172.

căutarea și aflarea „desfătării”, adică a împlinirii și bucuriei depline în „dragostea pentru virtuți și în frumusețea hranei cerești”⁹.

Iubitor al discernământului duhovnicesc, Sfântul Ioan Casian arată că „primirea hranei cu măsură și cu socoteală dă trupului sănătatea, nu îi ia sfințenia”¹⁰ și, de aceea, consideră că regula înfrânării o constituie conștiința proprie – „mărturisirea conștiinței”, cum se exprimă el, în sensul că „fiecare trebuie să-și impună numai atâta cumpătare câtă îi cere lupta contra împotrivirii trupului”¹¹. Sfântul Ioan arată că, întrucât constituțiile, caracterele, firile și temperamentele nevoitorilor sunt atât de variate, Sfinții Părinți „n-au lăsat un singur canon de postire, nici un singur chip al împărtășirii de bucate, nici aceeași măsură pentru toți. Fiindcă nu toți au aceeași tărie și aceeași vârstă; apoi și din pricina slăbiciunii unora sau a unei deprinderi mai gingașe a trupului. Însă un lucru au rânduit tuturor: să fugă de îmbuibare și de săturarea pântecelui”¹². Iar în susținerea acestei convingeri, el dezvoltă o învățătură realistă și plină de înțelegere față de firea și ființa umană, considerând că în lupta împotriva acestei patimi, omul nu trebuie să „se lase furat de plăcerea gâtlejului”¹³; de aici și recomandarea întregii Ascetici ortodoxe ca, acela care vrea să se înfrâneze, „să nu aștepte să se sature”¹⁴, ci să se depărteze de hrană, să se înfrâneze de la mâncare și băutură, „până mai are încă poftă”¹⁵. Întrucât, consideră Sfântul Părinte, „nici trupurile n-au în ele o egală robustețe și nici respectarea posturilor nu atârnă numai de asprimea duhului, ca celelalte virtuți. De aceea, fiindcă înfrânarea de la mâncare se reazemă și pe tăria sufletului, dar și pe puterea trupului, care, desigur, ia și el parte la postiri, am primit o astfel de definiție a lor, lăsată nouă de înaintași; și timpul mesei, și cantitatea, ca și calitatea mâncărilor pot fi felurite, negreșit, după starea diferită a

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății*, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, ediția a IV-a, Harisma, București, 1993, p. 133.

¹¹ Idem, *Așezămintele mînăstirești. Cartea a cincea...*, p. 168.

¹² Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 132.

¹³ *Ibidem*, p. 133.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

trupurilor, după vârstă ori sex; totuși, pedepsirea cărnii este o regulă impusă tuturor de virtutea sufletească a înfrânării.

Prelungirea postului timp de o săptămână nu le este ușoară tuturor; unii nu pot răbda nici măcar două sau trei zile să nu mănânce. Mulți însă, sleiți de boală și mai ales de bătrânețe, deși sunt în mare suferință, postesc chiar până la apusul soarelui. Nici mâncarea slabă de legume înmuiate în apă nu este potrivită pentru toți, și câți pot suporta zarzavaturile crude ori le priește hrana redusă la pâine uscată? Unul nu se simte sătul nici cu hrană de două livre¹⁶, în timp ce altul este apăsător chiar de mâncarea de o singură livră, ba încă și de cea de șase uncii¹⁷. Totuși, scopul înfrânării este același pentru toți: nimeni să nu se încarce de mâncare până la săturare, chiar de i-ar sta în putință. Într-adevăr, nu numai calitatea, dar chiar cantitatea mâncării tocește ascuțimea minții și, îngreunând și duhul odată cu trupul, ațâță focul primejdios al patimilor¹⁸.

Referitor la durata posturilor, arată el, „nu poate fi păstrată aceeași regulă”¹⁹ pentru toți și, de aceea, recomandă „postul cu discernământ”, adică a-și afla fiecare nevoitor măsura ostenețelor și înfrânării trupesti personale, alături de un părinte duhovnicesc, în vederea progresului spiritual, căci, spune Sfântul Părinte, deși „curăția duhului este strâns legată de flămânzirea trupului”²⁰, „mai bună este o hrană zilnică chibzuită cu moderație, decât un post greu și lung la intervale de timp”²¹, căci lipsa de discernământ și înfrânarea peste măsură „cunosc nu numai o sleire a tăriei duhului, dar și puterea rugăciunii scade din cauza oboselii”²². Atât postul, cât și înfrânarea, socotește Sfântul Ioan Casian, reprezintă o „ofrandă dăruită de bunăvoie”²³.

Sentința Părinților, pe care o invocă Sfântul Ioan Casian, „foarte adevărată și mult probată”²⁴, este „limitarea hranei și chinuirea

¹⁶ Veche unitate de măsură, de aproximativ 0,453 kg.

¹⁷ Unitate de măsură din vechime, egală cu aproximativ 28,349 g.

¹⁸ Sfântul Ioan Casian, *Așezămintele mînăstirești. Cartea a cincea...*, pp. 166-167.

¹⁹ *Ibidem*, p. 166.

²⁰ *Ibidem*, p. 168.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 178.

²⁴ *Ibidem*, p. 168.

trupului”²⁵, adică „să punem capăt mâncărilor trebuincioase trupului, atunci când pofta încă nu s-a stins”²⁶. În privința „chinuirii” sau înfrânării trupului, fără a-i afecta sănătatea, Sfântul Părinte arată că „oricât de slabă i-ar fi cuiva sănătatea, va putea atinge desăvârșirea virtuții deopotrivă în toate cu cei robuști și sănătoși, dacă își va înfrâna prin tăria duhului dorințele²⁷ sau „plăcerile cărnii”²⁸, ceea ce înseamnă că neputințele trupești pot fi compensate și chiar depășite de postul interior, de înfrânarea nu numai de la alimente, cât mai ales de la faptele păcătoase. Ceea ce trebuie urmărit în lupta împotriva acestei patimi, potrivit Sfântului Părinte, este „cumpătarea, totdeauna rațională și uniformă”²⁹, a organismului.

Considerând că îmbuibarea trupului împiedică lucrarea sufletului, Sfântul Ioan Casian ne îndeamnă ca, „de îndată ce, din prea multă hrană, ne-a apărut vreo prisosință în mădule”³⁰, „s-o eliminăm prin însăși legea naturii, care nu îngăduie să existe în corp vreo unsoare de prisos, fiindcă este vătămătoare și potrivnică organismului”³¹.

Chiar dacă socotește că „respectarea posturilor canonice este folositoare cu adevărat și trebuie păstrate cu orice preț”³², Sfântul Părinte îngăduie și unele *pogorăminte*. Atunci când suntem vizitați sau avem musafiri, apreciază el, „trebuie să arătăm dragoste, omenie și bunăvoință, fiindcă este absurd ca, oferind masa unui frate, ba, mai mult, lui Hristos, să nu mănânci împreună cu El sau să te faci străin de masa Lui”³³. În timp ce postul sau înfrânarea este o virtute parțială, iubirea este virtutea atotcuprinzătoare și care ne unește cu Dumnezeu.

Deplina înfrânare, însă, în experiența Sfântului Ioan, nu înseamnă doar abținerea de la mâncare, băutură și somn, ci de la toate păcatele și patimile. Înfrânarea și postul dau „curăția parțială a

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Idem, *Convorbiri dubovnicești. Convorbirea cu Părintele Pafnutie*, în *vol. cit.*, p. 342.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

³² Idem, *Așezămintele mînăstirești. Cartea a cincea...*, p. 168.

³³ Idem, *Convorbiri dubovnicești. Convorbirea cu Părintele Pafnutie...*, p. 343.

sufletului”³⁴, în timp ce „curăția integrală a sufletului”³⁵ este dată de biruirea asupra tuturor patimilor.

Lupta împotriva „îmbuibării stomacului” trebuie purtată odată cu efortul general de dezrădăcinare a tuturor patimilor și, în mod deosebit, a cauzelor ultime ale acestora, căci, consideră el, „nu-i cu putință să fie stinse imboldurile aprinse ale trupului, mai înainte de a fi fost nimicite cu totul și focarele celorlalte patimi principale”³⁶.

Lupta împotriva lăcomiei pântecelui este esențială în progresul duhovnicesc, pentru că orice formă de asceză ce vizează îmbunătățirea și desăvârșirea pornește de la etajul trupesc. Biruirea acestui „duh” al gastrimarghiei este capitală în ascensiunea către sfințenie, pentru că „este cu neputință ca un pântec sătul să încerce luptele omului lăuntric și, de altfel, nici nu este vrednic să fie împins la lupte mai tari cel ce poate fi și ușor doborât”³⁷.

Prin înfrânarea trupească și sufletească, prin post, lectură duhovnicească și priveghere, dar mai ales prin „căința deasă a inimii”³⁸, sufletul va ajunge să își dea seama că „hrana ne este îngăduită nu atât spre plăcere, cât impusă ca povară”³⁹ și, astfel, vom simți că ea „ne este dată mai mult ca o dorință a sufletului”⁴⁰.

Desfrânarea – patimă care „începe să surpe pe om de la cea dintâi vârstă”⁴¹

Cea de a doua luptă o are de dat sufletul împotriva patimii desfrânării⁴². Aceasta, consideră Sfântul Ioan Casian, „începe să

³⁴ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 134.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Idem, *Așezămintele minăstirești. Cartea a cincea...*, p. 169.

³⁷ *Ibidem*, p. 171.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 134.

⁴² Cuvântul latin care desemnează această patimă, *fornicatio*, „e un cuvânt târziu, derivat nu de la *fornax*, «cuptor», cum am putea crede, ci de la *fornix*, «arc» sau «boltă», folosit pentru a desemna «pivnița» și, îndeosebi, bordelurile subterane. Așadar, cuvântul latin *fornicatio* sugerează o activitate sexuală ilicită, de exemplu în afara căsătoriei...”. Cf. Columba Steward, *Casian Monahul. Învățătura ascetico-mistică*, traducere de diac. Ioan I. Ică jr și Cristian Pop, Editura Deisis, Sibiu, 2000, p. 120.

surpe pe om de la cea dintâi vârstă⁴³, războindu-i atât trupul, cât și sufletul⁴⁴. Lupta împotriva ei este un „război lung și mai crâncen decât toate celelalte, terminat cu biruință de foarte puțini”⁴⁵. Această patimă, consideră Sfântul Părinte, „începe să asalteze neamul oamenilor chiar din primul moment al tinereții și nu se stinge decât numai după ce vor fi înfrânte mai întâi celelalte vicii”⁴⁶.

Provocată, adesea, de supraabundența sau suprasatisfacerea patimii anterioare – lăcomia pântecelui –, prin lipsa de cumpătare în mâncare și băutură, desfrânarea, potrivit Sfântului Ioan, cunoaște trei forme generale:

1) *unirea dintre cele două persoane, fără a respecta rostul și finalitatea relației conjugale*. Din acest punct de vedere, trebuie menționată învățătura pe care a dezvoltat-o ulterior Spiritualitatea ortodoxă, arătând că relația trupească dintre bărbat și femeie nu este păcătoasă sau condamnată, atât timp cât se desfășoară în cadrul familiei, întemeiată cu binecuvântarea lui Dumnezeu, și atât timp cât este respectată finalitatea ei: exprimarea, la acest etaj, trupesc, a dragostei curate și sincere pe care cei doi soți și-o poartă, iubire exprimată și prin nașterea de prunci. Această relație alunecă ușor în păcat, chiar și în cadrul familiei, atunci când este căutată satisfacerea plăcerii și este evitată, uneori chiar prin mijloace criminale, așa cum este avortul, procreația;

2) *autoerotismul, autosatisfacerea sau masturbarea*, procurarea plăcerii „în afară de vreo atingere femeiască, viciu pentru care Onan, fiul Patriarhului Iuda, a fost pedepsit de Domnul”⁴⁷;

3) *curvia sau desfrânarea, care „se zămislește în suflet și în minte”*⁴⁸.

Afirmațiile Sfântului Ioan Casian par mai actuale decât atunci când au fost făcute și parcă mai practice decât oricând astăzi, într-o societate profund „erotizată”, care caută să provoace și să incite

⁴³ Sfântul Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 134.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Sfântul Ioan Casian, *Așezămintele mănăstirești. Cartea a șasea: Despre dubul desfrânării*, în *vol. cit.*, p. 187.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Idem, *Convorbiri dubovnicești. Comunicarea Părintelui Serapion*, în *vol. cit.*, p. 385.

⁴⁸ *Ibidem*.

simțurile omului prin ispite tot mai numeroase și mai variate, într-o lume în care este proclamată „descătușarea sexuală”⁴⁹ și caută să se impună o „nouă dezordine amoroasă”⁵⁰.

Sfântul Părinte a observat că patima aceasta este una violentă și greu de biruit și pentru faptul că ea se adresează atât trupului, ațâțându-l la împreunări necuviincioase și păcătoase, cât și sufletului, pe care caută să-l întineze prin imagini provocatoare, prin gânduri, fantezii și poftă imaginare.

În limbajul și experiența Sfântului Părinte, lupta împotriva acestei patimi vizează dobândirea „desăvârșitei neprihăniri”⁵¹ și a „adevăratei curății”⁵², prin lectura Sfintei Scripturi și a scrierilor duhovnicești, care oferă minții prilejuri de meditare la mijloacele de biruire a ei și la persoanele care, nevoindu-se aspru, i s-au împotrivit și au biruit-o; însoțită de „lucrul mâinilor”, prin care trupul este ocupat cu preocupări folositoare și bune; „zdrobirea inimii”⁵³ și „smerenia sufletului”⁵⁴, dublate de rugăciunea stăruitoare de invocare a ajutorului lui Dumnezeu, în vederea biruirii ei.

Mai mult decât în lupta împotriva altor patimi, în războiul său trupesc și spiritual împotriva desfrânării, nevoitorul are neapărată nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Deplina eliberare de această patimă echivalează cu dobândirea „neprihănirii”, starea specifică îngerilor netrupești, a sfințeniei; or, aceasta nu este posibilă fără ajutor din partea harului lui Dumnezeu. De altfel, consideră Sfântul Ioan Casian, „dracul acesta nu încetează de a război pe om, până nu va crede cu adevărat că nu prin străduința și nici prin oste-neala sa, ci prin acoperământul și ajutorul lui Dumnezeu se izbăvește de boala aceasta și se ridică la înălțimea curăției”⁵⁵.

Sfântul Părinte identifică, din acest punct de vedere, mai multe trepte ale neprihănirii: „Prima treaptă este a rușinii (...), a doua să

⁴⁹ Adrian Thatcher, *Descătușarea sexului. O perspectivă creștină asupra sexualității*, traducerea de Mariana Grancea, Editura Polimark, București, 1995.

⁵⁰ Pascal Bruckner, Alain Finkielkraut, *Noua dezordine amoroasă*, traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, Editura „Trei”, București, 2005.

⁵¹ Sfântul Ioan Casian, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 134.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 135.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

nu zăbovească mintea în gânduri de poftire, a treia să nu-l ispitească vreo dorință la vederea unei femei, a patra să nu aibă vreo tulburare trupească, oricât de simplă, în starea de veghe, a cincea, ca atunci când este nevoie a se vorbi sau citi despre înmulțirea oamenilor, mintea să nu fie atinsă nici de cea mai mică simțire a vreunei plăceri, ci cu inimă curată și liniștită să privească aceasta ca pe un lucru simplu și necesar neamului omenesc, fără să se gândească la ceva necurat. A șasea treaptă a neprihănirii este să nu fie cineva amăgit în timpul somnului de vedeniile înșelătoare ale femeilor”⁵⁶.

Sfântul Ioan Casian face distincție, totodată, între *abstinență*, *neprihănire* și *castitate*. În timp ce abstinența este lupta cu păcatul, iar roadele ei sunt adeseori parțiale, neprihănirea este specifică aceluia care și-au păstrat starea de feciorie, atât trupește, dar și cu mintea, ridicându-se suverani deasupra oricărei ispite trupești.

Castitatea trupească și sufletească înseamnă a trăi în trup, dar fără a simți „ghimpia cărni”⁵⁷, iar cei ce vor să o dobândească trebuie „să se rețină nu numai de la mâncările oprite, de la beție și orice desfrâu, dar chiar de la moliciune, tihnă și trândăvie, pentru ca puterea să li se poată dezvolta prin exerciții zilnice și printr-o continuă preocupare. Ei devin atât de străini de orice grijă, de tristețe, de treburi lumești și chiar de sentimentul și îndatorirea conjugală, încât nu mai știu altceva, în afară de exercițiile de antrenament, și nici o altă grijă din afară nu-i mai preocupă”⁵⁸.

De mare folos în lupta împotriva „cuptorului trupului”⁵⁹ sau a „cuptorului încins al poftii otrăvitoare”⁶⁰ este retragerea din lume, liniștea și singurătatea⁶¹.

Sfântul Părinte ne oferă și un mijloc de luptă pozitiv împotriva acestei patimi, recomandându-ne să legăm gândul de femei de chipul mamei, al sorei, al rudelor și femeilor pioase, care prin viața lor virtuoaasă s-au mântuit și care pot constitui un model de luptă

⁵⁶ Sfântul Ioan Casian, *Convorbiri dubovnicești. A doua convorbire cu Părintele Cheremon: Despre neprihănire*, în *vol. cit.*, pp. 519-520.

⁵⁷ Idem, *Așezăminte mănăstirești. Cartea a șasea...*, p. 190.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 190-191.

⁵⁹ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 138.

⁶⁰ Idem, *Așezăminte mănăstirești. Cartea a șasea...*, p. 189.

⁶¹ *Ibidem*.

împotriva acestei patimi. „Cea dintâi grijă pentru păstrarea curăției inimii, spune Sfântul Ioan Casian, va fi aceasta: ori de câte ori ni se va fi furișat în gând amintirea trupului femeiesc, prin ațâțarea vicleană a iscusinței diavolești, să ne grăbim s-o alungăm cât mai iute dinlăuntrul nostru, punându-ne în față mai întâi amintirea mamei, a surorilor, a rudelor sau a anumitor femei pioase. Dacă vom zăbovi prea mult timp în astfel de ademeniri, ispitorul la rele, odată ce a prins prilejul îmbierii către sexul femeiesc, ne va atrage pe nesimțite de aici și ne va abate mintea spre acele ființe, prin care ne poate stârni gânduri nesănătoase. De aceea, trebuie neconținut să ne amintim de acea povață: «Păzește inima ta mai mult decât orice» și, potrivit principalei porunci a lui Dumnezeu, să observăm cu băgare de seamă capul vătămător al șarpelui (Facere 3, 15), adică începutul tuturor gândurilor rele, cu ajutorul cărora încearcă diavolul să se strecoare în sufletul nostru. Să nu îngăduim să pătrundă prin nesinchisire în inima noastră tot corpul acestui șarpe, adică încuviințarea ademenirii, care, fără îndoială, de va fi intrat, va ucide prin otrava mușcăturii lui mintea robită. La fel, trebuie să stingem în «diminețile» nașterii lor pe «păcătoșii pământului» nostru (Ps. 136, 9), chiar când se ridică ei, adică simțurile cărnii, și, cât timp sunt încă mici, «să izbim de piatră fiii Babilonului». Dacă nu le vom da morții, cât timp sunt încă foarte fragede, odată crescute, prin îngăduința noastră, se vor ridica mai puternice să ne piardă sau, chiar de ar fi învinse, acest lucru va fi cu mare geamăt și chin»⁶².

Adevărata castitate, învață duhovnicescul Părinte, „nu constă numai în îndepărtarea de femeie, ci mai ales în curăția inimii, care păstrează cu adevărat fără stricăciune sfințenia neîntreruptă, fie prin frica de Dumnezeu, fie prin dragostea de castitate»⁶³. Semnul dobândirii ei îl constituie lipsa oricărei poftes trupesti, nu numai în stare conștientă, diurnă, ci și în somn, căci, spune Sfântul Ioan Casian, „curăția și paza din timpul zilei asigură castitatea de noapte»⁶⁴. Sfântul Părinte consideră poluțiile nocturne a fi „constrângeri ale naturii»⁶⁵, îndepărtarea sau restrângerea lor „până la necesitatea

⁶² *Ibidem*, pp. 192-193.

⁶³ *Ibidem*, p. 194.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 198.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 195.

inevitabilă și foarte rară, impusă de natură”⁶⁶, „numai din reflexe fiziologice, fără fantezii nocturne care semnalează existența unor patimi nerezolvate”⁶⁷, fiind „dovada celei mai înalte virtuți”⁶⁸. Controlul și limitarea lor se poate realiza printr-un „post egal și măsurat”⁶⁹, prin umilință a inimii și răbdare, prin lupta împotriva mâniei, a lăcomiei pântecelui și a tuturor celorlalte patimi⁷⁰, dar mai ales „dacă vom cugeta că Dumnezeu vede și cunoaște nu numai faptele ascunse ale noastre, ba chiar toate gândurile de zi și de noapte, și dacă vom crede că-I vom da socoteală pentru toate, câte se află în inima noastră, ca și pentru faptele și gesturile noastre”⁷¹.

Iubirea de arginți (arghirofilia) – „izvorul și rădăcina tuturor viciilor”⁷²

Cea de a treia patimă din lista „duhurilor rele” este cea a iubirii de arginți, patimă care își are originea în afara naturii umane. Dacă poate fi biruită mai ușor, ca una ce provine din afara ei, atunci când nu este înlăturată de la primele ei semne, ci, dimpotrivă, sufletul se hrănește din promisiunile ei, ea se face „mai pierzătoare decât celelalte patimi și cu anevoie de înfrânt”⁷³.

Sfântul Ioan Casian identifică trei forme generale ale acesteia:

1) *Regretul după averile personale, părerea de rău când pătimășul este constrâns să ofere ceva cuiva, făcând aceasta chiar și atunci cu multă zgârcenie;*

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ Columba Steward, *op. cit.*, p. 142.

⁶⁸ Sfântul Ioan Casian, *Așezăminte mînăstirești. Cartea a șasea...*, p. 195.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 196.

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ *Ibidem*, p. 195. Este foarte justă, din acest punct de vedere, observația Mitropolitului Hierotheos Vlachos, bazată pe cunoașterea operelor Sfinților Părinți, din *Psiboterapia ortodoxă – continuare și dezbateri*, traducere din limba greacă de Prof. Ion Diaconescu și Prof. Nicolae Ionescu, Editura Sophia, București, 2001, p. 116, potrivit căreia „însușirile viselor arată starea în care ne găsim, dacă suntem robi ai patimilor, robi ai diavolului sau robi ai lui Dumnezeu. Visele dezvăluie sănătatea sau boala noastră, cât de mult suntem bolnavi sau sănătoși”.

⁷² Sfântul Ioan Casian, *Așezăminte mînăstirești. Cartea a șaptea: Dubul iubirii de arginți*, în *vol. cit.*, p. 199.

⁷³ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 139.

2) *Dorința de a primi înapoi cu și mai multă lăcomie profit material sau spiritual, de „capital” sau măcar de „imagine”, ceea ce a dat sau a împrumutat;*

3) *Setea de a dobândi lucruri și bunuri pe care nu le-a avut, multe dintre ele inutile și vătămătoare în plan spiritual, fără a lua în calcul posibilitatea sau neputința de a le dobândi.* Simpla dorință a posesiei lor îi alimentează patima și îi întreține dorința.

În mod particular, Sfântul Părinte analizează manifestările acestei boli la monahi: „Trei sunt felurile bolii acesteia, pe care le opresc deopotrivă atât dumnezeieștile Scripturi, cât și învățăturile Părinților. Primul e cel care face pe monahi să agonisească și să adune cele ce nu le aveau în lume; al doilea e cel care face pe cei ce s-au lepădat de avuții să se căiască, punându-le în minte gândul să caute cele pe care le-au dăruit lui Dumnezeu; în sfârșit, al treilea e cel care, legând de la început pe monah de necredință și moleșeală, nu-l lasă să se izbăvească desăvârșit de lucrurile lumii, ci îi pune în minte frica de sărăcie și neîncredere în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îndemnându-l să calce făgăduințele pe care le-a făcut când s-a lepădat de lume”⁷⁴. Și, mai pe larg, căderea monahilor în robia acestei patimi este astfel descrisă: „În momentul când această patimă va pătrunde în sufletul slab în credință al vreunui monah, mai întâi ademenindu-l spre o sumă mică, îi zugrăvește sub motive oarecum juste și raționale necesitatea de a-și pune deoparte sau de a-și agonisi ceva bani. Căci, se plânge el, cele ce i se oferă în mănăstire nu sunt îndestulătoare și abia pot fi îndurate de un trup sănătos și robust. Ce trebuie să facă dacă se ivește vreo boală și n-are puși deoparte ceva bani, cu care să-și aline suferința? Ce-i dă mănăstirea este prea neînsemnat și e foarte mare nepăsarea față de bolnavi. Dacă n-a strâns nici un ban, pe care să-l folosească pentru nevoile trupului, va trebui să moară în mizerie. Pe urmă, nici îmbrăcămintea, câtă i se dă, nu-i de ajuns, dacă nu se va fi preocupat să aibă cu ce să-și poată asigura o alta. În sfârșit, nu poate sta prea mult timp într-un loc sau în mănăstire, iar dacă nu-și va fi strâns bani pentru costul călătoriei sau pentru corabie, nu va putea pleca atunci când va voi și, strâmtorat de lipsuri, va îndura neconținut, fără nici un folos, o viață de muncă și de mizerii.

⁷⁴ *Ibidem*, pp. 141-142.

Lipsit de mijloace de trai și tot timpul ducând-o în sărăcie, va trebui să facă apel la ajutorul altuia, nu fără jigniri.

Și, astfel, cu mintea prinsă în plasa unor asemenea gânduri, își face socoteala cum să poată câștiga măcar un dinar. (...) Vânzându-și pe ascuns munca și ajungând în sfârșit în stăpânirea banului râvnit, se chinuie mai amarnic și mai înverșunat cum să-l sporească, neliniștit, unde să-l ascundă și cui să-l încredințeze. Este apăsător de o mai strivitoare grijă, ce să cumpere cu el sau prin ce negoț ar putea să-și dubleze câștigul. Când și acest lucru i-a reușit după dorință, o mai lacomă foame de aur i se trezește în inimă și-l ațâță cu atât mai înverșunat, cu cât acum pune deoparte un mai mare câștig. Căci, odată cu sporirea banilor, se dezlănțuie o sălbatică lăcomie în el. Atunci, în sfârșit, își făgăduiește o viață lungă, bătrâneți gârbovite, beteșuguri multe și felurite, care n-ar putea fi suportate la bătrânețe fără o sumă mai mare de bani, strânsă la tinerețe⁷⁵.

Iubirea de arginți este socotită „izvorul și rădăcina tuturor viciilor”⁷⁶, o adevărată „vatră încinsă, de nestins, a ticăloșiei”⁷⁷. Pe lângă faptul că are un pronunțat caracter inuman și antisocial, devenind cauză a numeroase in Justiții, ea are și un caracter aberant, întrucât cel îmbolnăvit de ea nu își mai află niciodată liniștea și odihna, singura rațiune a vieții sale devenind adunarea și administrarea a cât mai multor bunuri. Patimă antiumană și antisocială este în același timp și o formă de idolatrie, pentru că dumnezeul iubitorului de bani este averea sa. Din acest motiv, Sfântul Ioan Casian spune că unui astfel de pătimăș „nici o credință nu i se mai vede în clipa când i-a zămbit vreo speranță de câștig”⁷⁸, astfel încât pentru un astfel de suflet „aurul și speranța de câștig ajung să țină loc de Dumnezeu pentru el în toate momentele”⁷⁹.

Iubirea de arginți, deși este o patimă externă, din afară, alterează profund natura umană, sufletul omului. Acesta devine permanent nemulțumit de cele pe care le posedă, revoltat pe alții și neliniștit asupra viitorului său, dar nu din punctul de vedere al

⁷⁵ Idem, *Așezăminte mînăstirești. Cartea a șaptea...*, p. 200.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 199.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 200.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 201.

bunurilor sau comorilor duhovnicești, ci al posibilității sale de a multiplica averile materiale. Un astfel de om preocupat doar de câștigul său „nu se mai înfioară de nici o minciună, de nici un jurământ, de nici un furt; nu mai șovăie să-și calce cuvântul dat, să răbufnească în vijelia unei mâinii pierzătoare, dacă din vina cuiva a pierdut vreun câștig sperat, și nu stă în cumpănă să treacă peste măsura, la care-l obligă cinstea și umilința. Aurul și speranța de câștig ajung să țină loc de Dumnezeu pentru el în toate momentele”⁸⁰.

În starea aceasta „ticăloasă”, el calcă porunca iubirii, în forma ei cea mai înaltă – milostenia, devine nesupus și mândru, încrezător doar în puterile sale și în averile sale. Banii și bunurile i-au făurit aripi⁸¹ și, ca „un cal sălbatic, nesupus frâului”⁸², este dus spre prăpastie.

Fin observator al mișcărilor sufletului, Sfântul Ioan Casian constată că această patimă se poate dezvolta și în absența materiei care o alimentează – banii sau averea –, căci, „chiar fără a avea bani, poate suferi cineva de boala lăcomiei de avere și să nu-i aducă nici un folos sărăcia, dacă n-a fost în stare să-și stârpească această patimă, complăcându-se în lipsă, nu ca urmare a virtuții, ci constrângându-se cu durerea inimii să poarte povara la care e obligat”⁸³.

Sub impulsul patimii sale sau în „dogoarea patimii”⁸⁴, întreținută de „flăcările banilor lui”⁸⁵, sufletul său este încolăcit de setea de a aduna tot mai mult, ca de un șarpe⁸⁶, fiind condus spre „adâncul prăpastiei”⁸⁷, „într-o prăvălire fără oprire, spre moarte”⁸⁸.

Lupta împotriva arghirofiliei este un exercițiu de filosofare și discernământ asupra vieții, prin care nevoitorul ajunge să realizeze că adevăratele comori și bogății nu sunt cele materiale, pe care „molia și rugina le strică, unde furii le sapă și le fură” (Mt. 6, 19),

⁸⁰ *Ibidem*, pp. 201-202.

⁸¹ *Ibidem*, p. 201.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*, p. 208.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 200.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 202.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 200.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 202.

ci valorile spirituale, pe care nimeni și nimic nu le pot răpi omului și pentru care acesta primește răsplată veșnică. În același timp, el trebuie să găsească un echilibru între cele materiale și cele duhovnicești, care să fie totdeauna în favoarea celor din urmă, să afle măsura justă a celor dintâi, care să fie suport pentru celelalte, spre îmbogățirea sa în virtute și mântuire. Și, mai mult decât oricând, lumea pare a avea nevoie nu de comori, ci de valori, iar cele mai înalte dintre acestea sunt cele spirituale.

Ca mijloace de luptă împotriva acestui duh viclean, Sfântul Ioan Casian recomandă două metode sau principii: în primul rând, „să ne ferim de a fi în stăpânirea unor sume de bani”⁸⁹, pentru că „cel atras de o sumă, oricât de mică, odată ce lăcomia a prins rădăcini în inima lui, nu-i posibil să nu se aprindă mai departe de văpaia unei dorinți și mai mari”⁹⁰. După ce a reușit aceasta, el trebuie să lupte pentru a elimina cu totul din suflet însăși „dorința după ei”⁹¹, ceea ce demonstrează că „trebuie evitate nu atât efectele lăcomiei de bani, cât mai ales stârpită din rădăcini patima de bani”⁹², pofta sau dorința păcătoasă de a-i dobândi și înmulți.

Biruința deplină și triumful definitiv asupra ei presupune ca sufletul și conștiința să nu fie pângărite „nici măcar de o para”⁹³.

„Neagra mânie”⁹⁴ – „noapte oarbă”⁹⁵

Următoarea luptă trebuie purtată împotriva patimii mâniei. Din cauza acesteia, sufletul își pierde puterea de a deosebi cele ce îi sunt de folos, nu poate păzi sfatul cel bun, își pierde puterea de a pătrunde cunoștința duhovnicească⁹⁶. Orbindu-i ochii sufletului, ea îl împiedică să vadă lumina dumnezeiască⁹⁷ și pe „Soarele dreptății”⁹⁸.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 208.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 207.

⁹¹ *Ibidem*, p. 208.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, p. 207.

⁹⁴ Idem, *Așezăminte mîmăstirești. Cartea a opta: Despre dubul mâniei*, în *vol. cit.*, p. 216.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 145.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 146.

Sfântul Ioan Casian identifică trei forme generale de mânie: *mânia lui Dumnezeu*, *mânia cea bună* sau mântuitoare și *mânia cea rea* sau păcătoasă, ultimele două fiind manifestările umane ale acestei patimi.

„Mânia” sau „furia” lui Dumnezeu are sensul de judecată a „tuturor faptelor rele din această lume”⁹⁹. Meditând la aceasta, omul trebuie să se înfrâneze de la orice gând, vorbă sau faptă împotriva vrierii Lui¹⁰⁰ și care ar contraveni învățaturii Sale mântuitoare.

Este adevărat că Dumnezeu întârzie manifestarea mâniei Sale, și aceasta din infinita Sa dragoste față de fiecare ființă umană. Dacă nu pedepsește imediat păcatul, aceasta nu înseamnă, însă, că este indiferent față de acesta sau că îl favorizează, ci exprimă dorința Sa ca păcătosul să se „întoarcă și să fie viu”. De multe ori, însă, faptele însele și răutatea însăși solicită pedeapsă, atât în lumea aceasta, cât și în cea viitoare. Dacă Dumnezeu, din nesfârșita Sa iubire față de creatura Sa, întârzie pedepsirea răului, cei care nu s-au pocăit în această viață vor avea prilejul să descopere o formă a mâniei lui Dumnezeu – chinurile fără sfârșit, în împărăția întunericului și a răutății.

Mânia omenească îmbracă două forme: una *bună și mântuitoare* și alta *păcătoasă* sau rea.

„Mânia cea bună” este sădită în firea umană ca o pornire spre tot ceea ce este „folositor și sănătos”, ca împotrivire față de „pornirile păcătoase ale inimii”¹⁰¹ și indignare față de păcatele care s-au furișat în „ascunzișurile inimii noastre”¹⁰². În altă exprimare, mânia cea bună înseamnă împotrivirea și ura păcatelor și a pornirilor rele, în vederea dobândirii și a cultivării virtuților creștine, la loc de frunte între acestea aflându-se iubirea și iertarea, bunătatea, blândețea și smerenia.

„Mânia cea rea” întunecă mintea celui stăpânit, făcându-l să se asemene, prin violența și iraționalitatea ei, animalelor necuvântătoare. Aceasta este apusul rațiunii, întuneric spiritual, prin care diavolul pune stăpânire pe întregul suflet și îl cufundă „într-o neagră mânie, ca într-o noapte oarbă”¹⁰³.

⁹⁹ Idem, *Așezăminte mănăstirești. Cartea a opta...*, pp. 213-214.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 214.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 215.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 216.

Sfântul Ioan Casian distinge trei forme ale mâniei celei păcătoase:

- una „care este înlăuntrul nostru” (*timos*)¹⁰⁴;
- una „care se dezlănțuie în vorbe sau fapte” (*orge*)¹⁰⁵;
- o alta „care nu fierbe și se consumă într-o oră, ca acelea, ci se păstrează zile și vreme îndelungată” (*minis*)¹⁰⁶.

Restrânse, cele două forme generale ale acestei patimi sunt:

- „mânia cea cu fapta”¹⁰⁷, exprimată și manifestată în cuvinte, gesturi și fapte agresive, violente;
- „mânia din cuget”¹⁰⁸, manifestată prin gândurile rele, resentimente și ranchiună la adresa celor care ne-au provocat.

Din cauza acestor forme de manifestare ale mâniei, lupta împotriva ei trebuie dusă pe două planuri. Mai întâi, trebuie tăiat orice acces de mânie, manifestat în exterior prin cuvinte tăioase, gesturi agresive, fapte violente. Creștinul trebuie să-și controleze toate „ieșirile” sale. Însă, tăind formele vizibile, toată tensiunea se va concentra în sufletul lui, care se va asemăna unei mări învolburate sau unui ocean cu valuri înalte și periculoase. Această luptă interioară, împotriva valurilor mâniei, a puseurilor de agresivitate, este cea mai dificilă și este o dovadă de iubire culminantă, manifestată ca iertare, bunătate, blândețe.

În lupta împotriva acestei patimi, arată Sfântul Ioan Casian, „trebuie să suprimăm mânia nu numai din fapte, dar chiar din fundul inimii noastre s-o smulgem cu totul. Negreșit, nu ne va fi de nici un folos să înăbușim manifestarea în cuvânt sau în faptă a pornirii noastre mânioase, dacă Dumnezeu, Căruia nu-I rămân neștiute cele ascunse ale inimii, o găsește cuibărită acolo (...). Când acestea vor fi alungate nu de la suprafața faptelor noastre, ci din adâncul gândurilor noastre, mintea ne va putea rămâne neconținut într-o răbdare și sfințenie deplină”¹⁰⁹.

Sfântul Părinte condamnă orice resentiment sau formă de ranchiună, arătând că este condamnabilă păstrarea gândurilor rele și dușmănoase la adresa aproapelui, tăcerea și întreruperea comunicării

¹⁰⁴ Idem, *Convorbiri dubovnicești. Comunicarea Părintelui Serapion...*, p. 385.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 147.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ Idem, *Așezăminte mînăstirești. Cartea a opta...*, p. 220.

cu persoanele care ne-au greșit, pentru că acestea tulbură și sălbătesc dispoziția pătinașă a sufletului¹¹⁰, îi înnegresc mintea cu întunecimea amintirii răului¹¹¹, ceea ce sporește „veninul ținării de minte a răului spre pierzarea lor”¹¹², îi face pe cei robiți „să cadă din lumina cunoștinței și din dreapta socoteală și să se lipească de sălășluirea Duhului Sfânt”¹¹³.

Izbăvirea de această patimă presupune dobândirea și cultivarea iubirii depline și a iertării sincere. Acestea se obțin prin dezvoltarea convingerii că „nu este îngăduit în nici un chip a ne mânia, pentru cauze drepte sau nedrepte, știind că vom pierde îndată lumina judecății, tăria unui sfat sănătos și însași cinstea și spiritul dreptății, după ce partea cea mai intimă a inimii noastre va fi orbită de întunecimile acestei patimi”¹¹⁴.

Sufletul celui aprins de mânie își pierde calitatea sa de „templu al Duhului Sfânt” (I Cor. 3, 16), făcându-se peșteră de tâlhari pentru cele opt duhuri rele, iar toate faptele bune și virtuțile, oricare ar fi acestea și oricât de greu ar fi fost dobândite: castitatea, lepădarea de toate bunurile, sila de bogății, truda posturilor și a veghilor¹¹⁵, sunt risipite și pierdute.

Ca o formă și mai înaltă de luptă împotriva mâniei și pentru dobândirea iertării, Sfântul Ioan Casian ne recomandă nu numai să îi iertăm pe cei care ne-au jignit, umilit, nedreptățit, bârfit și clevetit, pe cei ce ne-au făcut rău, ci, în cazul că ne rugăm, să întrerupem rugăciunea noastră, indiferent de treapta sau darurile ei, să-i iertăm pe cei ce ne-au greșit, ba chiar să căutăm mai întâi a-i împăca¹¹⁶ pe aceștia, și doar apoi, cu sufletul binevoitor față de toți, să înălțăm rugăciunile noastre, iar Dumnezeu, „Doctorul sufletelor și cunoscătorul celor ascunse dinlăuntru nostru”¹¹⁷, va primi și împlini bunele noastre cereri. Iertarea trebuie să fie sinceră, în sensul că suntem datori să ne împăcăm și să cerem iertare nu

¹¹⁰ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 147.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ Idem, *Așezăminte mânăstirești. Cartea a opta...*, p. 221.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 218.

¹¹⁷ *Ibidem*.

doar celor față de care noi am greșit și pe care i-am supărat, ci să căutăm cu orice preț să-i „tămăduim”¹¹⁸ și pe cei care s-au mâhnit asupra noastră pe nedrept, din a lor vină, dezvinovățindu-ne cu înțelepciune și blândețe, cerându-le iertare sincer și iertându-i, la rândul nostru, deplin, și doar apoi să-I oferim lui Dumnezeu darul sau ofranda rugăciunii noastre.

Mai mult chiar, biruința deplină asupra acestei patimi presupune nu doar iertarea și împăcarea cu toți oamenii, ci a nu ne mânia, nici asupra „dobitoacelor” și nici asupra „lucrurilor neînsuflețite”¹¹⁹, ci a le privi pe toate cu bunătate și blândețe, virtuți care fac din sufletul creștinului „tron al dumnezeirii”.

¹¹⁸ Idem, *Despre cele opt gânduri ale răutății...*, p. 148.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 150.

**Ascetical-mystics christian contributions:
Saint John Cassian (II)**

Rev. Prof. PhD. Ioan C. TEȘU

Today, in an increasingly troubled world, the contemporary man can find in the words and counsels of the Fathers remedies to many ontological worries and to its existential anxieties. Their efficiency is even greater since they are not the exclusive product of the human mind, of the power's penetration or introspection of a therapist, however well he is trained, nor of the techniques for abyssal sounding of the unconscious, but they have the role of healing and redemptive works.

Saint John Cassian, a profound theologian and a perfect teacher of the Christian ascetic life, combines the positive wisdom of Rome with Greek intellectualism, focused on practical life, giving to us words „filled with power”, able to reveal us the true meanings of life and the ontological reasons of the world, „anchoring us” in God and the rich spiritual world.

KEYWORDS: Saint John Cassian, Anthropology, Orthodox Spirituality